

HASAN el-A'SAM
(الحسن الأعصم)

el-Hasen b. Ahmed b. el-Hasen
el-A'sam el-Cennâbî el-Karmatî
(ö. 366/977)

Bahreyn'deki
Karmatî liderlerinden
(bk. KARMATÎLER).

HASAN el-ASKERÎ, Ebû Hilâl
(bk. ASKERÎ, Ebû Hilâl).**HASAN el-ASKERÎ,
Hasan b. Abdullah**

(bk. ASKERÎ, Hasan b. Abdullah).

HASAN el-ASKERÎ, Hasan b. Ali
(حسن بن علي العسكري)

Ebû Muhammed Hasen
b. Ali el-Hâdî
b. Muhammed el-Cevâd et-Takî
(ö. 260/874)

İsnâşeriyye Şiâsi'nin
on birinci imamı.

232 yılının Rebîülevvel veya Rebîülâhîr ayında (Kasım - Aralık 846) Medine'de dünyaya geldi. Sâmerrâ'da doğduğunu belirten rivayetler zayıf sayılmaktadır. Babası onuncu imam Ali el-Hâdî'dir. İki üç yaşlarında iken babası ile beraber, İmâmîler'in faaliyetlerini daha yakından takip etmek isteyen Abbâsî Halifesi Mütevekkil-Alellah tarafından yeni hilâfet merkezi Sâmerrâ'ya götürüldü. Askerisâmerrâ'da ikamete mecbur edilen ve hayatı boyunca buradan ayrılmasına izin verilmeyen Hasan b. Ali bu sebeple Askerî nisbesiyle anılmıştır. Kendisine ayrıca Sâmîr, Zekî, Nakî, Refîk, Hâdî ve Hâlis gibi lakaplar verilmiştir.

Büyük kardeşi Ebû Ca'fer Muhammed babasından önce vefat ettiği için İmam Ali el-Hâdî ölümünden (254/868) dört ay önce Hasan el-Askerî'yi kendine halef tayin etti (Şiâ'nın bu konudaki delilleri için bk. Şeyh Müfid, s. 335-338). Ali el-Hâdî'nin ölümünden sonra Hasan el-Askerî'nin diğer kardeşi Ca'fer kendi imâmetini iddia ettiyse de pek ilgi görmedi. Abbâsî yönetimince çok sıkı bir kontrol altında tutulan Hasan el-Askerî hayatı boyunca taraftarları ile pek temas imkânı bulamamış, ancak babasına da hizmet eden

Ebû Amr Osman b. Saîd el-Ömerî, "humus" gibi imama verilmesi gereken vergileri onun adına İmâmîler'den toplayıp kendisine ulaştırmıştır.

Hasan el-Askerî 260 yılı Rebîülevvel ayının başında (874 Aralık sonu) hastalandı. Bir hafta süren bu hastalık sonunda 8 Rebîülevvel 260 (1 Ocak 874) tarihinde vefat etti. Bazı İmâmî rivayetlere göre Halife Mu'temid-Alellah'ın evine gönderdiği tabipler tarafından zehirlenerek öldürülmüştür. Halifeyi temsilen Ebû İsâ b. Mütevekkil tarafından kılınan cenaze namazından sonra oturduğu evde bulunan babasının mezarının yanına defnedildi. Büveyhî Hükümdarı Muizzüddevele'nin 335'te (946) yaptırdığı, XIX. yüzyılın sonlarına doğru İran Hükümdarı Nâsırüddin Şah tarafından geniş çapta tamir ettirilen bu iki türbe bugünkü Sâmerrâ'nın en mühim âbidesidir.

Kendinden sonra imâmeti devam ettirecek erkek evlâd bırakmadı öldüğü ileri sürülen Hasan el-Askerî'nin vefatı İmâmîler arasında büyük bir buhran yaratmış ve onların on dört (Nevbahtî, s. 79) veya on beş (Sa'd b. Abdullah el-Kummî, s. 102) fırkaya ayrılmasına sebep olmuştur. Bu firkalardan biri Hasan el-Askerî'nin ölmediğini, geçici bir süre için "gaybet"e girdiğini ve mehdî olarak tekrar zuhur edeceğini, bir başka fırka ise onun ölümünü kabul etmekle beraber mehdî olarak tekrar hayata döndürüleceğini ileri sürmüştür. Fakat zamanla, Hasan el-Askerî'nin ölümünden bir süre önce Rum veya zenci asıllı Nercis adlı bir câriyeden doğan Muhammed el-Mehdî adında bir oğlunun olduğu inancı İmâmîler arasında yaygınlaştı ve diğer inançları savunan firkalar tamamen ortadan kalktı. Doğumunda Askerî'nin teyzesi Hakîme bint Cevâd'ın hazır bulunduğu, mensuplarından dört kişi ve birkaç hizmetçisinin gördüğü rivayet edilen Muhammed el-Mehdî el-Muntazar da kısa bir süre sonra ölmüştür. İmâmî Şiiler'e göre ise ölmeyip gaybete girmiştir ve zuhuru halen beklenmektedir.

Eserleri. Hasan el-Askerî'ye nisbet edilen eserlerden günümüze intikal edenler şunlardır: 1. *Tefsîrü'l-İmâm el-Hasan el-Askerî*. Şeyh Sadûk'un Muhammed b. Kâsım el-Esterâbâdî, Ebû Ya'kûb Yûsuf b. Muhammed b. Ziyâd ve Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Seyyâr tarihiyle rivayet ettiği bu tefsirin Hasan el-Askerî'ye nisbeti hakkında Şiâ âlimleri arasında ihtilâf vardır. Şeyh Sadûk, İbn Şehrâşûb ve Hür el-Âmilî eserin nisbetinin sa-

hih olduğunu ve imlâsının imama ait bulunduğunu belirtirken Muhammed Cevâd Belâgî, Âyetullah Hûyî ve Muhakkık Şüşterî gibi son devir âlimleri eserin imama ait olmadığını söylemektedirler (Rızâ Muhtârî, IX/2, s. 52). Tefsirin ilk taş baskısı 1268 yılında Tahran'da yapılmış, diğer iki taşbaskı 1315'te Tebriz'de gerçekleştirilmiştir. Eser, yazma nüshaları ve ilk baskıları dikkate alınarak Müessesesi-İmâm Mehdî tarafından yayımlanmıştır (Kum 1304). 2. *Kitâbühû ('aleyhi's-selâm) ilâ İshâk b. İsmâ'îl en-Nisâbü'rî*. Hasan el-Askerî'nin İshâk en-Nisâbü'rî'ye yazdığı çeşitli tavsiye ve uyarılarını ihtiva eden bir mektuptur (muhtevası için bk. Ebû Muhammed el-Harrânî, s. 513-515). 3. *Mâ ruviye 'anhû mine'l-mevâ'izi'l-kışâr*. Hasan el-Askerî'nin öğütleri ve hikmetli sözlerinden ibarettir (a.g.e., s. 516-521). 4. *Risâletü'l-menâkabe*. Askerî'nin helâl ve haramlarla ilgili sözlerini ihtiva eden bu risâle, İbn Şehrâşûb'un *Menâkıbü Âli Ebi Tâlib* adlı eseri içinde yer almaktadır (*A'yânü's-Şi'a*, II, 41).

BİBLİYOGRAFYA :

Sa'd b. Abdullah el-Kummî, *el-Makâlât ve'l-fırak* (nşr. M. Cevâd Meşkûr), Tahran 1341 hş., s. 101-116; Nevbahtî, *Fıraku's-Şi'a*, s. 78-94; Taberî, *Delâ'ilü'l-İmâme*, Beyrut 1408/1988, s. 219-220; Ebû Muhammed el-Harrânî, *Tuhafü'l-ûkûl* (nşr. Ali Ekber Gaffârî), Tahran 1366 hş., s. 513-521; Şeyh Müfid, *el-İrşâd*, Beyrut 1399/1979, s. 335-345; Taberî, *İ'lâmü'l-verâ'* (nşr. Ali Ekber el-Gaffârî), Beyrut 1399/1979, s. 349-360; Abdülaziz Sachedina, *Islamic Messianism*, Albany 1981, s. 39-59, 73-74, 89-90; J. M. Husain, *The Occultation of the Twelfth Imam*, Cambridge 1982, s. 56-78; *A'yânü's-Şi'a*, II, 40-44; Rızâ Muhtârî, "Çâp-ı Tâze-i Tefsîr-i Mensûb be-İmâm 'Askerî", *Neşri Dâniş*, IX/2, Tahran 1367 hş., s. 52-53; Mühendis Ayn, "Minhâcü't-teharuk 'inde'l-İmâmî'l-'Askerî", *Dîrâsât ve Buhûs*, III/4, Tahran 1402, s. 182-316; J. Eliash, "Hasan al-'Askari", *EP* (İng.), III, 246-247; H. Halm, "'Askari", *EI*, II, 769.

 HAMİD ALGAR

HASAN el-ATTÂR

(bk. ATTÂR, Hasan b. Muhammed).

HASAN BABA
(ö. 1094/1683)

Cezayir dayısı.

Baba Hasan olarak da anılır. Aslen korsanlıktan gelme olup uzun süre gemi reisliği yaptı. Ağalar iktidarını kaldırıp Dayılar devrini başlatan 1082 (1671) ihti-